

Pospíšil, Ivo

Cesta k nezávislému pochopení ruského a sovětského fenoménu a souvislosti

Opera Slavica. 2011, vol. 21, iss. 3, pp. 59-61

ISSN 1211-7676

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/117385>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

poézia po roku 1989), ktorá je spracovaná podobnou metódou ako predošlá, s tým rozdielom, že sa v nej upriamuje pozornosť iba už na stručný prehľad o vývine slovenskej poézie po roku 1989. V nej uvedené teoretické postuláty sa „spradmetňujú“ v kapitole s názvom *Medailóny o literárnej tvorbe vybraných slovenských básnikov po roku 1989*. Autorova selekcia literátov (a ich portrétov, medailónov) je subjektívna (napokon ako každá selekcia), odzrkadľuje sa v nej jeho čitateľská skúsenosť a jeho snaha podať čo najkomplexnejší obraz o autoroch vzhľadom na primárneho percipienta knihy, tzn. poslucháčov vysokých škôl či záujemcov o danú etapu vývinu slovenskej literatúry. V kapitole s názvom *Slovenská próza po roku 1989* autor osvetľuje dôležité aspekty vývinu slovenskej prozaickej tvorby na Slovensku po roku 1989. Veľmi štruktúrované píše o nových tendenciách v slovenskej próze, ktoré determinujú jej vývin v posledných dvoch desaťročiach. Kapitoly opäť spradmetňujú precízne vybrané medailóny slovenských prozaikov po roku 1989 s názvom *Medailóny o literárnej tvorbe vybraných slovenských prozaikov po roku 1989*, ktoré sú v celej publikácii zoradené chronologicky, tzn. podľa dátumu narodenia autora. Šírka a hĺbka jednotlivých mikromedailónov zodpovedá základnému charakteru publikácie. Kapitoly funkčne dopĺňa určitý tematický prehľad s názvom *Spisovatelia ako súčasť literárneho vzdelávania (po r. 1989)*, v ktorom autor približuje tvorbu významných slovenských prozaikov. V tejto časti publikácie je najviac zrejماً Šenkárova snaha o praktickosť, t. j. do nej zaradil najmä autorov, ktorí sú, resp. by mali byť súčasťou literárneho vzdelávania v základných či stredných školách. Kapitoly s názvami *Slovenská dráma po roku 1989* a *Medailóny o literárnej tvorbe vybraných slovenských dramatikov po roku 1989* uzatvárajú podobnou pracovnou metódou invenčný kruh pohľadu autora, ktorý si plne uvedomuje potrebu (aj) dramatickej tvorby.

Uvedomujúc si bezpochybné faktografický postulat o tom, že „...definitívne uvoľnenie literatúry spod kontroly jediného centra prinieslo doslova záplavu diel tých najrôznejších ideových aj poetologických orientácií“ (c. d., s. 20), môžeme vysloviť náš názor, že Patrik Šenkár vydaním tejto publikácie koncepčne zosumarizoval azda najvýznamnejšie literárne udalosti a (možno) najvýznamnejších dejateľov, ktorí vydali v rokoch 1989–2011 diela zasluhujúce pozornosť.

Eudmila Ozabalová

Cesta k nezávislému pochopení ruského a sovietského fenoménu a souvislosti

Slavistické reminiscence. Výbor z textů Jiřího Fraňka. Vydání iniciovali a výbor uspořádali Zdeňka Fraňková, Jiří Honzík a Věra Dvořáková. Národní knihovna České republiky – Slovanská knihovna, Praha 2011.

S přílehuou předmluvou (*Antimýtus Jiřího Fraňka*) Danuše Kšicové vychází výbor textů nedávno zesnulého pražského rusisty Jiřího Fraňka (vl. jm. Jiří Frischman, 1922–2007).

Dne 28. listopadu 2011 jsem byl poctěn pověřením pronést na počest Fraňkových 85. narozenin v Klementinu v prostorách Národní knihovny ČR malé laudatio jménem pražské pobočky Literárněvědné společnosti a Ústavu slavistiky FF MU v Brně. Vzpomněl jsem tu mimo jiné přelomu 60. a 70. let minulého století, kdy znovu vychází známý *Přehled sověť-*

ské literatury, dílo, které Franěk spolu se svým učitelem Bohumilem Mathesiem a dalšími pomocníky vytvořil. Pro začínající studenty rusistiky „daleko od Prahy“ to bylo jako zjevení: nejen tendence vyjádřená v tomto díle, ale i razantní výklad literárních směrů a skupin, který tak ukázal tuto literaturu, zvláště 20. let 20. století, jako bohatou, pluralitní, mnohostrannou, konfliktní a tragickou: nějakým nedopatřením se tato skripta nepřestala prodávat až do vyprodání zásob: mám je ve dvou dílech – dokonce dvakrát – z té doby uschované jako relikvii, text, jenž mi možná opravdu na věčné časy přiblížil autentickou moderní ruskou literaturu. My Moravané jsme však byli také odkojeni staříčským textem Josefa Jiráska, který vyšel těsně po roce 1945 ve čtyřech svazcích souběžně v Praze a v Brně (Jirásek, J.: *Přehledné dějiny literatury ruské*. Josef Stejskal v Brně, Miroslav Stejskal v Praze 1945, 2. vydání 1946). Jako by se v těch dvou publikacích a symbolicky ve dvou místech vydání spojilo to, co rusistické tradice Prahy a Brna spojovalo a spojuje, i to, čím se od sebe liší. Prof. Franěk mi tu ukázal – a poté ještě několikrát – původní obraz ruské literatury, obraz zasazený především do politických okolností doby: ukázat vztlak ruské literatury v těchto vypjatých situacích byla ostatně – pokud jsem to správně pochopil – i metoda jeho učitele, ve které pokračoval jak v práci autorské, tak editorské (viz náš text Profesor Jiří F. Franěk jako rusista. K 85. narozeninám významného českého literárního vědce, překladatele a editora. *Slavica Litteraria* 2008, roč. 11, č. 1, s. 131–134).

Přítomný svazek je dobře a s rozmyslem pro hodnoty sestaven a je průkaznou hodnotou, i když často opravdu reminiscenční. Především se člověka zmocňuje smutek a lítost, kolik se toho v rusistice od 60. let až dodnes ztratilo, kolik se toho koncepčně promarnilo v důsledků různorodých politických událostí. To je nejviditelnější hned na prvním textu *Která je ta pravá*, kde se mluví o plánech pražských rusistů. To, co mě přitom vždy napadá, je hodně čerchané spojení mezi tehdejším pražským centrem a rusistikami jinde, nehledě na odlišnosti a osobnosti: vztahy byly tu bližší, tu vzdálenější, ale příliš se na podobě pražské rusistiky neprojevíly – což je možná i chyba rusistiky, jak někteří v Praze stále říkají – „provinční“. Nicméně hodnoty, které vznikly právě v 60. letech 20. století jsou nepominutelné, i když čas mezitím oponou trhnul... I když víme, že i humanitní bádání je hodnotově relativní, právě Fraňkovy práce o Masarykovi a jeho podíl na české podobě *Ruska a Evropy*, zejména na jeho třetím svazku (1996) mají trvalou hodnotu, stejně jako jeho názory na Masarykovy koncepce Ruska a ruské literatury. Magickou přitažlivost mělo pro Fraňka *Slovo o pluku Igorově*: zde se shodoval s řadou badatelů, kteří obezřetně, delikátně, ale víceméně jasně hovořili o jeho neautentičnosti ve smyslu středověkého textu, i když se tu Franěk dosti liší od Edwarda Keenana (viz naši stať o jeho knize *Josef Dobrovský and the Origins of the Igor' Tale*, 2003, *Slovo o pluku Igorově v kontextu současných významů: Keenanova hypotéza a její souvislosti. K pokusu o „nové řešení“ dávného problému původu Slova o pluku Igorově*. Památce prof. Romana Mrázka. *Slavica Slovaca*, roč. 42, 2007, č. 1, s. 37–48), má jeho pojetí silné argumenty, včetně pokusu počítačově srovnat ruský překlad Ossiana a Slovo. Jako červená nit, nicméně citlivě a spíše podpovrchově se Fraňkovým dílem vine etický rozměr literatury: to se projevilo např. v textu *Gogolovo zamyšlení nad zlem v umění*, v *Babelově nevykoupeném utrpení*, nebo ve studii o K. Paustovském *Nad pramenem živé vody*. Jádrem svazku je podle mého názoru práce o Michailu Šolochovovi, v níž se autorovi podařilo hodnotově ukotvit dílo tohoto sovětského režimního nositele Nobelovy ceny a ukázat na jeho tragický osud lidský i literární. Kromě doslovu k dílu A. Solženicyna a vynikající studii o Židech v novodobých dějinách, kde se zejména – sám Žid – věnuje problému tzv. českých Židů, kde se zmiňuje

v podstatě o všech významných českých spisovatelích židovského původu („Jen z tohoto náhodného a kusého výčtu je vidět, že tradice českožidovství, tradice české asimilace je velká, a pokud bude vůle i možnost v ní pokračovat, je opravdu na co navazovat“, s. 181) je tu především jeho práce o vzájemnosti československé a sovětské avantgardy a hlavně jeho pojednání o B. Mathesiovi, jeho koncepci sovětské literatury, jeho teorii překládání, a o Emanuelovi Fryntovi jako překladateli ruské poezie. Ediční poznámka ukazuje, že publikované texty – často esejistické a publicistické povahy – vycházely v různých periodikách a svazcích, někdy jde o dosud nepublikované rukopisy (to se týká Babela a Šolochova). Franěk tak zasahoval i mimo okruh výslovně rusistický svými tématy i kontakty, k nimž od 60. let minulého století přibýly ty německé: z jejich podloží se pak zrodil jeho přínos k vydání známého slovníku Wolfganga Kasacka (česky 2000), dříve však různé stati a badání. Svazek je vhodně doplněn Fraňkovou bibliografií, na níž je zřetelně vidět období, kdy byla jeho aktivita utlumena nebo maximálně omezena politickými poměry. Fraňkovo dílo rostoucí z tradice pražské rusistiky a sovětistiky B. Mathesia zůstává trvalou hodnotou.

Ivo Pospíšil

Polské dějiny/přehled české literatury solidní, ale až příliš globalizovaný a český

Tarajło-Lipowska, Z.: Historia literatury czeskiej. Zarys. Zakład Narodowy Im. Ossolińskich – Wydawnictwo Wrocław 2010, 523 s.

Na obálce polských dějin české literatury je vyobrazení hradu Potštejna: je to jakoby symbol celého českého kulturního prostoru: bohatá minulost i jakási zakletost připomínající Kafkův zámek, k němuž se vine jakoby nekonečná a nikam nevedoucí cesta. Patrně nechtěná víceznačnost budící hned na první pohled sympatie.

Polské pronikání k podstatě českého života, povahy a kulturních produktů je v posledních letech imponantní. Nebudeme se zmiňovat o populárních knihách, které se už stačily mediálně proslavit, spíše si povšimneme literárněhistorických a teoretických koncepcí. Vždy je dobře, když něco vyjde o dějinách naší národní literatury z pera cizince, zvláště blízkého slovanského souseda, obvykle uvidíme to, co jsme dříve neviděli nebo pokládali za okrajové. To je jistě i případ knihy Ilony Gwóźdz-Szewczenko (*Futuryzm w czeskim pejzażu literackim*. Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2009), o níž jsme napsali do časopisu STIL. Autorka tu „objevila“ potlačený fenomén českého futurismu roztroušený po civilistické literatuře 20. let 20. století a spojující se s pozdním expresionismem, vitalismem a hraničící s poetismem.

Práce známé polské bohemistky, která se ve Vratislavi zasloužila o rozvoj bohemistiky, je jiná, komplexní, proto méně radikální a vyhraněná, spíše sumarizující a syntetizující. Důvod, proč recenzovat tuto knihu v slavistickém, nikoli jen v bohemistickém časopise (je v tom tak podstatný rozdíl?), je právě vztahovost polsko-česká. Neboť si dost dobře nelze představit, že by se do konceptu české literatury nepromítlo polské vidění české literatury i reflexe vlastní polské literární zkušenosti. Podloží se tedy nabízí komparativní. Jak je to v tomto případě?

Knihla se pohybuje někde mezi skutečnými dějinami literatury, tedy pevnou a původní koncepcí, periodizací a „filozofií“ literárního vývoje, a přehledem (zarys = nástin),